

آموزش مهارت‌های نوشتاری

(نگارش و انشا)

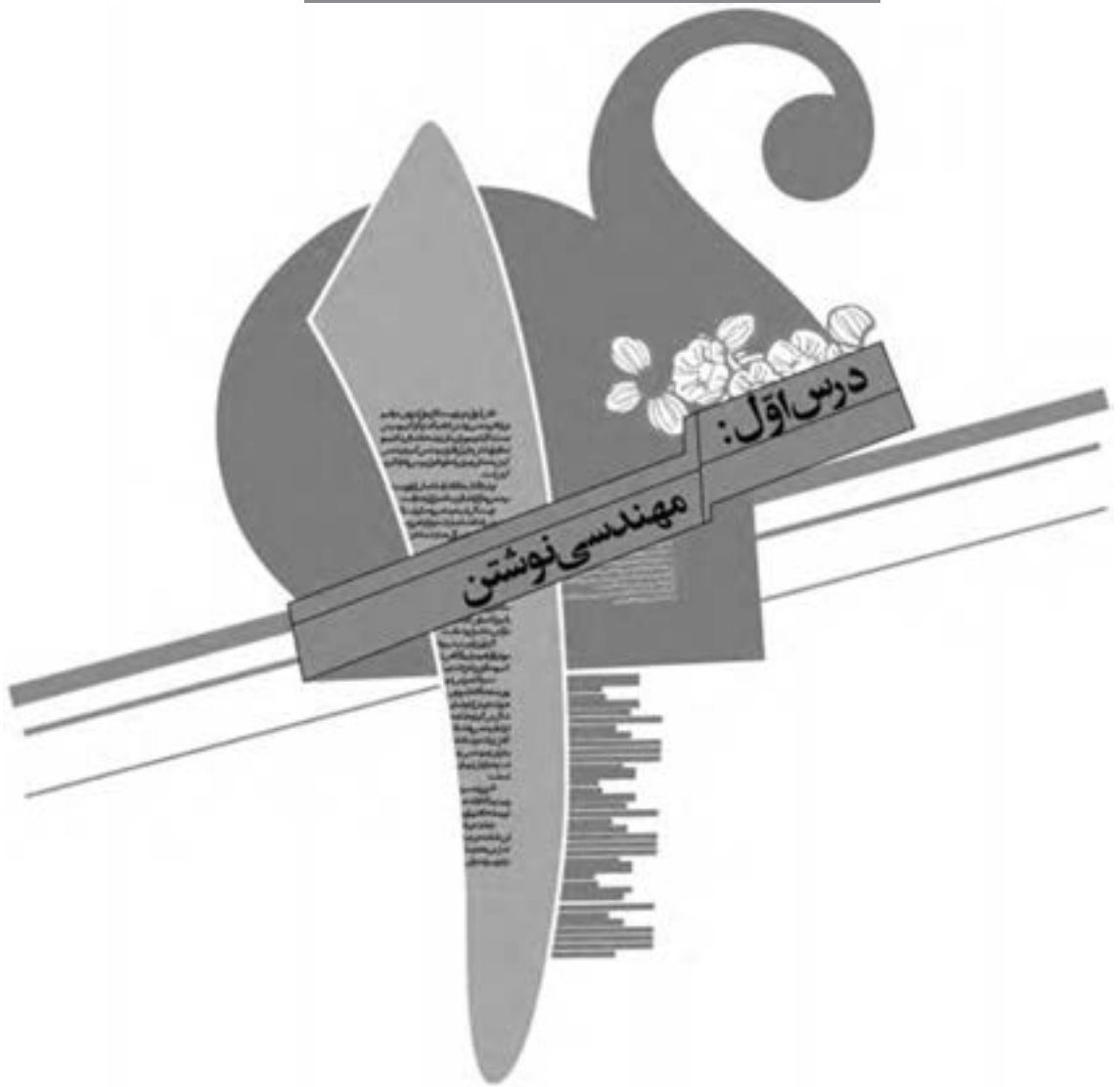
دوره اول متوسطه

پایه هشتم

۱۱۵/۱

بخش سوم
بررسی درس‌های
پایه هشتم
پیش

برخی بر این گمان اند که به کارگیری هر نوع روش هدفمند و سازمان یافته، با خلاقیت تناقض دارد. این باور نادر است و نشانه عدم شناخت بابت اصلی تفکر خلاق به عنوان عملکرد یک سازمان اطلاعاتی خود تنظیم است که الگوهای نامتعارف را می سازد.

اهداف درس

- آشنایی با سازمان دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر
- آشنایی با مسیر حرکت، مراحل نوشتن و چارچوب

نوشته

- آشنایی با بند مقدمه، بند نتیجه و بندهای بدنه
- تقویت توانایی طبقه بندی ذهن و نوشته
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های

نوشتن

- آشنایی با ساختار یک نوشته
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی قضاوت و ارزیابی

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

در درس اول، طراحی ساختمان نوشته و بهره گیری از مهندسی و طراحی نقشه نوشتن به عنوان یکی دیگر از راه‌های نظم دادن به ذهن و نوشته، معرفی می‌شود. اکنون باید دید خواست ما از مهندسی نوشتن چیست؟

مهندسی نوشتن، راهی برای ایجاد نظام ذهنی، تصویرکردن، ساختاردهی و طبقه‌بندی اندیشه‌ها و تصمیم‌سازی است. با استفاده از نقشه نوشتن می‌توان به سرعت ساختار یک موضوع را شناسایی کرد و همچنین ارتباط بین اجزای سازنده موضوع را درک کرد. مهندسی و طراحی نقشه نوشتن معمولاً کار نوشتن را ساده‌تر می‌کند.

وقتی لفظ «مهندسی» را برای نوشتن به کار می‌گیریم، یعنی بر این باوریم که نوشتن هم برای خود ساز و کارها و سنجه‌های دقیقی دارد که باید آن را پیش از قلم به دست گرفتن، بررسی و اندازه‌گیری کرد و دست کم، پست و بلند آن موضوع را در ذهن و سپس بر روی کاغذ باید دید و سنجید.

این درس را می‌توان به روش‌های مختلفی آموزش داد و یکی از مناسب‌ترین روش‌ها برای تدریس این درس، روش تدریس اعضای گروه است. برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر هم، مناسب است:

- روش ارزیابی عملکرد
- الگوی بارش مغزی
- خوشه‌سازی
- روش بحث گروهی

روش تدریس اعضای گروه :

مرحله اول: آمادگی فردی: ابتدا معلم، توضیحات کلی را پیرامون مهندسی نوشتن و ضرورت ساختارمند بودن یک نوشته، شرح می‌دهد؛ سپس چارچوب نوشته را روی تخته کلاس به نمایش می‌گذارد. چارچوب از بخش‌های: موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه، تشکیل یافته است. معلم، دانش‌آموزان را به گروه‌های سه نفره، تقسیم می‌کند. نمونه‌ای از ساختار نوشته در درس آمده است. معلم این نمونه را به ترتیب، بین اعضای گروه تقسیم می‌کند و از دانش‌آموزان

می‌خواهد بخش مربوط به خود را مطالعه کنند و دربارهٔ ویژگی‌های آن بیندیشند (ویژگی‌های بندمقدمه، بندهای بدنه و بند نتیجه). عضو شمارهٔ یک هر گروه بند مقدمه، عضو شمارهٔ دو بندهای بدنه و عضو شمارهٔ سه، بند نتیجه را بررسی می‌کند. بنابر این مراحل تدریس به شرح زیر است:

۱- معلم دانش‌آموزان را به صورت گروه‌های سه نفره تقسیم می‌کند (به جهت تمرکز بر سه مبحث بند مقدمه، بدنه و نتیجه گروه‌ها به صورت سه نفره تشکیل می‌شوند).

۲- معلم قوانینی را که گروه‌ها ملزم به رعایت آنها هستند، شرح می‌دهد. مانند: یادداشت‌برداری، بحث و گفت‌وگو به طور آهسته، رعایت زمان بندی و ...

۳- سپس معلم برای مطالعهٔ فردی هر یک از شماره‌های یک گروه بخشی را تعیین می‌کند.

مرحلهٔ دوم: کارگروهی

۱- پس از پایان زمان معین شده گروه‌های هم شماره تشکیل می‌شود.

۲- هر یک از دانش‌آموزان برای اعضای جدید مطالب به دست آورده را تشریح می‌کنند.

۳- افراد گروه دربارهٔ بخش تعیین شده با یکدیگر بحث و تبادل نظر و در نهایت نتیجه‌گیری می‌کنند.

۴- اعضای گروه به گروه‌های اولیهٔ خود باز می‌گردند.

۵- هر یک از اعضای گروه، بخش مربوط به خود را برای اعضای دیگر گروه، تشریح می‌کند.

در اجرای این روش، در سه نوبت، گروه‌بندی انجام می‌شود (گروه اولیه، گروه‌های همنام، بازگشت به گروه اولیه). بنابراین انجام این روش به نظارت دقیق معلم بر اجرای فعالیت گروه‌ها نیاز دارد.

مرحلهٔ سوم: ارزیابی

۱- در این مرحله معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد ساختار نوشته را در گروه تشخیص دهند (انجام فعالیت نگارشی شمارهٔ یک).

۲- زمان مناسب برای پاسخ‌گویی به فعالیت تعیین می‌شود.

۳- در این مرحله معلم نتیجهٔ کارگروه‌ها را ارزیابی می‌کند.

۴- در پایان معلم از مطالب درس، جمع‌بندی به عمل می‌آورد. (روش‌های نوین یاددهی -

یادگیری، اکبری شلدرد)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص ساختمان یک نوشته بر اساس تقسیم بندی‌های

مطرح شده در درس است.

ضرورت بازنویسی

موضوع

معمولاً آثار نویسندگان بزرگ، چند بار پیش‌نویس می‌شوند و نویسنده‌ها هم تأیید می‌کنند که پیش‌نویس اول، لازم نیست حتماً بی‌نقص باشد.

بند مقدمه

بسیاری از نویسنده‌ها خیلی زُک و پوست‌کنده به شما خواهند گفت که اولین پیش‌نویس اثرشان، جنایتی در حق بشریت است؛ اما آنها به هر حال این پیش‌نویس اول را می‌نویسند، چون هیچ‌کس نمی‌تواند بدون نوشتن پیش‌نویس اول، نسخه یا پیش‌نویس دومی بنویسد. اکثر نویسنده‌ها در دو حالت متفاوت، کار می‌کنند: حالت خلاق، حالت ویرایشی. حالت خلاق: در این حالت شما به خودتان اجازه امتحان کردن کارهای جدید را می‌دهید و در عین حال به این مسئله آگاهید که این کارها ممکن است درست باشد و یا نادرست. آشفته‌نوشتن در حالت خلاق، اشکالی ندارد. پس سعی کنید وقتی خلاق هستید، کمی در نوشتن، دیوانگی کنید.

حالت ویرایشی: در حالت ویرایشی، هدف شما جمع و جور کردن افتضاحی است که در حالت خلاق به بار آورده‌اید. در این حالت، شما آنچه را نوشته‌اید، جوری بازنویسی و اصلاح می‌کنید که معنی بدهند.

بندهای بدنه

خشکی قلم و ناتوانی در نوشتن، زمانی اتفاق می‌افتد که نویسنده سعی می‌کند، همزمان در دو حالت خلاق و ویرایشی بنویسد. هرگز این کار را نکنید. این کار مثل این است که موقع رانندگی یک پا را روی گاز بگذارید و با پای دیگر ترمز بگیرید، کمی نوشتن و بعد کمی ویرایش کردن اشکالی ندارد؛ همان‌طور که از قدیم گفته‌اند: اول بنویس؛ بعد درستش کن. به خودتان اجازه دهید، پیش‌نویس اولیه بدی بنویسید و این جمله را روی یک تکه کاغذ بنویسید: «من اختیار تام دارم که یک پیش‌نویس چرند بنویسم؛ چون پیش‌نویس اکثر نویسنده‌ها چرند هستند؛ نوبت به اصلاح که رسید؛ درستش می‌کنم».

پس اولین کاری که به‌عنوان یک نویسنده، انجام می‌دهید، باید این باشد که به خودتان اجازه نوشتن یک پیش‌نویس اولیه آشفته را بدهید. (داستان‌نویسی، اینگرمسن و اکونومی)

بند نتیجه

۱- درست نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست نویسی

هدف از این بخش آشنایی گام به گام دانش‌آموزان با هنجارهای نوشتن و کاربست صحیح آن است.

کاربرد کلمهٔ «علیه» درست است نه «برعلیه»؛ زیرا «علیه» یعنی «برضد او» اما «برعلیه»؛ یعنی «بربرضد او» که نادرست است؛ یعنی لفظ «علیه» خود به معنای «بر» است و دوباره افزودن آن روا نیست؛ پس به عنوان مثال می‌توان گفت «اوعلیه کسی اقدام نکرد».

روشن است که ترکیب‌های «عَلَّیْهِ» و «لَهُ»، به معنای «بر او» و «برای / مال او» آمده است؛ اما در زبان فارسی به معنای «به سود» و «به زیان» به کار برده می‌شوند. بنابراین «عَلَّیْهِ»، بار و پیام منفی دارد و «لَهُ»، بیانگر نگرش سازوار و موافق است.

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

۱- او معمولاً برعلیه مردم، سخن نمی‌گوید.

او معمولاً علیه مردم، سخن نمی‌گوید.

۲- برای حفظ میهن باید برعلیه دشمنان، متحد شویم.

- برای حفظ میهن باید علیه دشمنان، متحد شویم.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه موضوعی را انتخاب می‌کنند و با توجه به ساختاری که در درس آمده، اثناسایی می‌نویسند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل

نوشته‌هاست.

جلسه سوم
۱- تصویر نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

تصویر نویسی : هدف از این بخش تقویت درک دیداری دانش‌آموزان است. برای پرورش توانایی طبیعی نوشتن باید پیام‌های تصویری ثبت شده جهان پیرامونمان را درست مثل جهان رویایی مان با دقت و حساسیت درک کنیم.

در این فعالیت دانش‌آموزان تولید و تشخیص را توأمآ انجام می‌دهند. در تولید متن خود باید به گونه‌ای عمل کنند که دانش‌آموزان دیگر بتوانند تشخیص دهند که کدام تصویر توصیف شده است. در صورتی که امکان تشخیص متن وجود نداشته باشد یا دانش‌آموزان در انتخاب دچار شک و تردید شوند، نشان دهنده ضعف آنان در توصیف است.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

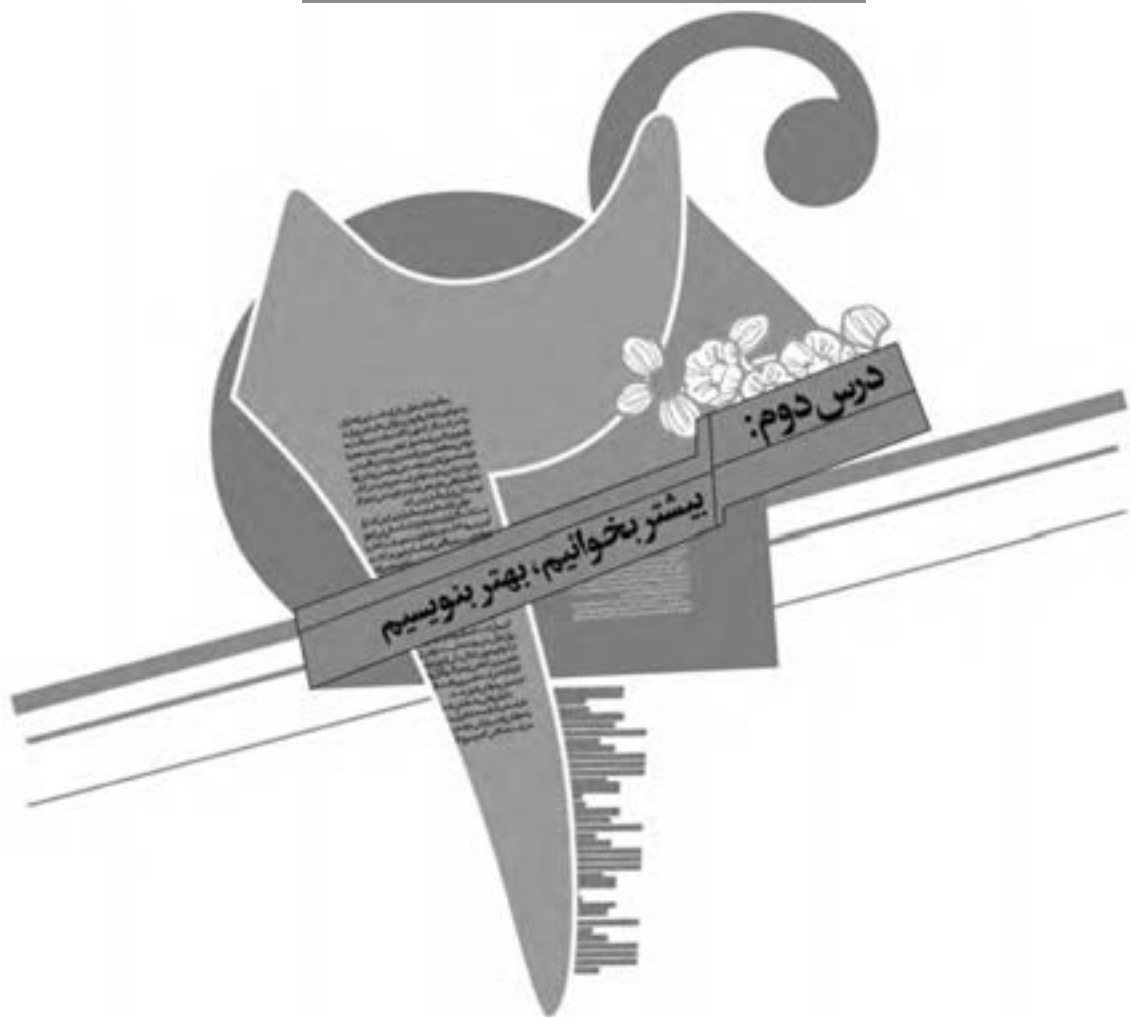
- انتخاب موضوع مناسب (موضوع نباید خیلی کلی باشد)
- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)

- پاکیزه‌نویسی

- نداشتن غلط‌املائی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

مهارت و هنر تدریس،

یکی از مهارت‌های مهم حرفه‌ای معلمان است
و

لازمه آن شناخت فراگیران و روش‌های
یاددهی - یادگیری کارآمد است.

اهداف درس

- تقویت توانایی خواندن متن همراه با درک و فهم درون مایه آن.

- آشنایی با درست‌اندیشی و آسان‌نویسی
- آشنایی با مفهوم واقعی متن (آشنایی با این موضوع که هر تصویر، نگاره نقاشی و نگارگری و هر صحنه از رویدادهای اجتماعی در واقع یک متن است.)

- تقویت توانایی تفکر و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان

- تقویت علاقه و نگرش مثبت به مطالعه و کتاب خوانی
- آشنایی با اصول خوب خواندن و مطالعه دقیق
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی قضاوت و ارزشیابی

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس دوم به نکاتی پیرامون مطالعه به عنوان یکی از مناسب‌ترین راه‌ها برای تقویت نوشتن اشاره می‌کند. خواندن یکی از راه‌های تقویت توانایی‌های ذهن و زبان است؛ اما منظور از خواندن صرفاً روخوانی و روان‌خوانی از روی متن نیست؛ بلکه هر پدیده‌ای که ذهن را به اندیشه وادارد، متن است و قابلیت خواندن و تأمل دارد.

در این درس، درنگ بر سر دو واژه کلیدی گره‌گشا خواهد بود: الف) متن

(ب) خواندن

الف) متن: معنای آشکار این واژه روشن است؛ یعنی نمادهای خطی و نوشته بر صفحه.

در این درس خواست ما از «متن» فقط همین نیست، این هست و چیزهای افزون‌تر. به بیان دیگر، مقصود ما از متن هر چیزی است که بیننده را به تأمل در خود فرا بخواند. پس با این نگرش، کلمه «متن» گسترش معنایی پیدا می‌کند و پهنای بسیار فراخی را در بر می‌گیرد. از این دید، تصویر یک متن است، رویداد یا حادثه‌ای که در کوجه و خیابان می‌بینیم، متن است، چیزهایی که گوش می‌دهیم و با حواس دیگر آنها را درک می‌کنیم (بو، مزه، رنگ، صدا، سیما)، متن هستند، چون کارخانه مغز را به کار می‌اندازند و هر یک با مغز و ذهن زبان‌آموز همان می‌کنند که نوشته، می‌کند.

ب) خواندن: مقصود ما از خواندن، ادراک معنایی جدید و معناسازی است. یعنی

خواندن هم مانند متن، دچار گسترش معنایی شده است، بنابراین، وقتی دامنه معنایی متن گسترده شده، خواندن هم به پیروی از آن، دامنه وسیع‌تری را در بر می‌گیرد. به هر درک، تفسیر و برداشت جدید از دیده‌ها و شنیده‌ها و خوانده‌ها که به گشودن دریچه‌هایی نو به سوی دنیای ذهن بینجامد، خوانش می‌گوییم.

به نمونه زیر، توجه کنید تا به تفاوت میان دیدن متن، بازخوانی و تحلیل توصیف زبانی

از آن، پی ببرید:

«چارلز دیکنز» در داستان بلندش به نام «دوران مشقت» مدرسه‌ای را توصیف می‌کند

که خود را وقف آموزش «واقعیت، واقعیت، واقعیت» کرده بود. در صحنه‌ای از این داستان، معلم از سیسی که پدرش اسب تربیت می‌کرد، می‌خواهد که اسب را تعریف کند. او

از این پرسش به قدری شگفت زده می‌شود که نمی‌تواند سخن بگوید و معلم، نتیجه می‌گیرد که او درباره‌ی اسب هیچ نمی‌داند. او سپس از دانش‌آموز دیگری می‌خواهد که اسب را تعریف کند. او پاسخ می‌دهد: «اسب چهار پاست، علف خوار است، چهل دندان دارد، پشمش در بهار می‌ریزد و در مناطق باتلاقی سم‌هایش نیز می‌افتد، سنش را از علامت‌های دهانش می‌توان تشخیص داد.» معلم از تعریف او خوشش می‌آید و به سیسی می‌گوید: «حالا دیگر می‌دانی که اسب چیست». (پرورش تفکر خلاق و انتقادی، رابرت بوسترام)

خوانندگان «دوران مشقت» می‌دانند که سیسی بهتر از همکلاسی‌اش اسب را می‌شناسد. تفاوت در این جاست که شناخت سیسی شامل صدها هزار خاطره از اسب‌هایی است که دیده است. همکلاسی او می‌تواند شناختش را که از طریق خواندن چند صفحه درباره‌ی اسب بوده، به راحتی ارائه دهد؛ ولی سیسی نمی‌تواند تصاویری را که به صورت عینی دیده و حس کرده توصیف کند. او باور ندارد که بهترین منابع برای مطالعه‌ی اسب را در اختیار داشته است و اگر به تصاویر ذهنی‌اش مراجعه کند، صفحات بی‌شماری از توصیف اسب در آن بایگانی شده است. ناتوانی ذهنی او به خوانش و درک دیده‌ها و توصیف بیانی آنهاست.

برای آموزش محتوای درس، این روش‌ها، مناسب است:

- روش کارایی گروه
- الگوی بارش مغزی
- پرسش و پاسخ
- تکنیک تفکر جانبی
- روشن‌سازی طرز تلقی

برای تدریس بخش‌های مختلف یک درس می‌توان از روش‌های گوناگونی بهره جست. یکی از روش‌های مناسب برای بخش آغازین درس «بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم»، روش روشن‌سازی طرز تلقی است. همچنین یکی از مناسب‌ترین روش‌های تدریس برای فعالیت نگارشی شماره‌ی دو این درس (و دیگر درس‌های این کتاب) استفاده از تکنیک تفکر جانبی است که توضیحات لازم درباره‌ی این روش و نمونه‌ای جهت روشن‌تر شدن روش در ادامه می‌آید.

روشن‌سازی طرز تلقی : این الگو بیانگر تلقی و نگرش و برداشت فراگیران درباره موضوعات مختلف است. اغلب روش‌های تدریس به حیطة شناختی مرتبط می‌شود. از آنجا که این الگو بیشتر با حیطة عاطفی فراگیران سر و کار دارد و طرز تلقی آنان در مورد موضوعی، روشن و برجسته می‌شود، روش مناسبی است برای فراگیرانی که دوره نوجوانی را سپری می‌کنند. این روش بر اساس طرح جملات ناتمام از متن درس یا طرح سؤالات چندگزینه‌ای بر اساس متن شکل می‌گیرد.

توجه : در این الگو منظور از سؤالات چهارگزینه‌ای، سؤالات دارای چهار گزینه پاسخ دار و یک گزینه سفید است که فراگیران موظف‌اند براساس دید و نگرش خود گزینه‌ها را اولویت‌بندی کنند. «الف» بیانگر توافق در حد بسیار زیاد، «ب» توافق در حد زیاد، «ج» توافق در حد متوسط و «د» توافق در حد بسیار محدود را نشان می‌دهد. گزینه «ه» گزینه سفیدی است که اگر فراگیران با هیچ کدام از گزینه‌های موجود موافق نباشند، این گزینه را با توجه به نگرش خود در مورد سؤال تکمیل می‌کنند.

مراحل اجرا :

۱- گروه‌ها به صورت تصادفی تشکیل می‌شود.
۲- معلم سؤالات یا جملات ناتمامی را که قبلاً از متن درس دوم «بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم» آماده کرده، در اختیار فراگیران قرار می‌دهد تا در مدت تعیین شده به صورت فردی پاسخ دهند. (هدف از این بخش آشنایی با موضوع درس است و پاسخ‌ها الزاماً نباید در متن درس باشد.)

به عنوان نمونه :

- ۱- مقصود ما از خواندن...
- ۲- کتاب خوانی می‌تواند تأثیر مهمی بر...
- ۳- ما برای بهتر نوشتن باید...
- ۳- معلم همچنین می‌تواند سؤالات چندگزینه‌ای را در اختیار فراگیران قرار دهد تا در ظرف مدت تعیین شده به صورت فردی گزینه‌ها را بر اساس نگرش خود اولویت‌بندی و شماره‌گذاری کنند.

به عنوان نمونه :

- ۱- منظور از خواندن فقط روخوانی و روان خوانی متن نوشته نیست.
- ۲- هر تصویر، نگاره نقاشی و صحنه فیلم یک متن است.
- ۳- ...

۴- در این مرحله فراگیران به صورت گروهی به سؤالات پاسخ می دهند و درباره اولویت بندی گزینه‌ها و نگرش خود در گروه بحث و تبادل نظر می کنند (بحث درون گروهی).

۵- معلم جدولی را روی تابلو رسم می کند که شامل تعداد سؤالات و نام گروه‌هاست و از هر گروه نماینده‌ای نقطه نظرات و نگرش‌های گروه درباره سؤال را ثبت می کند (گروه‌ها گزینه بیشترین توافق را در جدول ارائه می دهند).

بدیهی است که اگر همه گروه‌ها درباره یک گزینه، یک نقطه نظر مشترک را داشته باشند، بحثی در نمی گیرد، اما اگر گروه‌ها نقطه نظرهای متفاوتی داشته باشند، با یکدیگر بحث و تبادل نظر می کنند (بحث برون گروهی).

سؤال / گروه	۱	۲	۳	۴	...
اول	د	ب
دوم	ب	ج
سوم	الف	د
چهارم	د	ج

۶- معلم جمع بندی و نتیجه گیری می کند و توضیحات تکمیلی و اضافی را ارائه می دهد. از محاسن این الگو می توان به یادگیری با دوام، تقویت اعتماد به نفس، تسلط به موضوع، داشتن حق اظهار نظر، تقویت روحیه انتقادپذیری، نقد نظر دیگران با دلایل منطقی، تشویق به مطالعه و تحقیق بیشتر، ارزشیابی همزمان با تدریس اشاره کرد. معایب این

الگو نیز وقت گیر بودن، دشواری تهیه جملات ناقص و چندگزینه‌ای و تناقض بین نظرات دانش‌آموزان است.

روش‌های بحث گروهی، پرسش و پاسخ، سخنرانی و... روش‌هایی‌اند که همزمان با ارائه این الگو کاربرد دارند.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص جمله مناسب‌تر و توانایی بیان علت آن است. این سؤال کاملاً واگراست و هدف توانایی ارائه دلایل مناسب است.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

برای اینکه نوشته ما ساده، روان و قابل فهم باشد، بهتر است به جای استفاده از فعل‌های ترکیبی از فعل‌های ساده استفاده کنیم. به چند نمونه از این فعل‌ها توجه کنید :

بنویسیم	ننویسیم
فریفت	فریب داد
خواست	درخواست کرد
جنگید	جنگ کرد
بویید	بو کرد
خواست، طلبید	طلب کرد

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

— دانش‌آموزان در جلسهٔ آزمون، حضور به هم رساندند.

دانش‌آموزان در جلسهٔ آزمون حاضر شدند.

— مدیر مدرسه، همهٔ پرونده‌ها را به اداره ارسال کرد.

مدیر مدرسه، همهٔ پرونده‌ها را به اداره فرستاد.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از سه موضوع را انتخاب می‌کنند و با توجه به ساختاری که در درس پیشین آمده، انشایی می‌نویسند. یکی از مناسب‌ترین روش‌های تدریس برای فعالیت نگارشی شمارهٔ دو این درس (و سایر درس‌های این کتاب) به کارگیری روش «تفکر جانبی» است که در پی، با آن آشنا خواهیم شد.

شرح روش تفکر جانبی: تفکر جانبی، عبارت یا اصطلاحی است که در سال ۱۹۶۷ «ادوارد دوبونو» آن را به کار گرفت و مدتی بعد همه‌گیر و مقبول شد. دوبونو، دربارهٔ مفهوم تفکر جانبی می‌گوید: «روشی است برای حل مسئله از یک زاویه یا زوایای نامتعارف، غیرمتداول یا غیرسنتی».

در تفکر خطی، رسم بر این است که از نقطهٔ «الف» به نقطهٔ «ب» برسیم و از نقطهٔ «ب» به نقطهٔ «پ» و... در تفکر خطی، اگر خیلی تیزهوش باشیم، ممکن است یک باره و بدون طی مراحل خطی یا عمودی تفکر، به نقطهٔ «پ» برسیم، اما در هر صورت نهایتاً مسیر فکری‌مان به همان نقطهٔ «پ» ختم می‌شود، مشروط بر اینکه جواب مسئله‌مان در سیستم خطی همان نقطه باشد.

اما در تفکر جانبی، ما مدام از این شاخه به آن شاخه می‌پریم. ممکن است از نقطهٔ «الف» به نقطهٔ «ن» برسیم و از آنجا نیز مثلاً به نقطهٔ «پ». یعنی نتیجه، پیشاپیش معلوم نیست. گاهی در حل برخی مسائل، همان نظام خطی یا عمودی بهتر و زودتر به جواب می‌رسد؛ ولی گاهی اوقات هم در حل برخی مسائل باید به سراغ نظام‌های جانبی برویم و گاهی اوقات هم

تلفیق این دو را بپذیریم. کوتاه سخن اینکه تفکر جانبی یعنی «دیدن دگر آموز و شنیدن دگر»، چشم‌ها را از غبار عادت بشویم و پدیده‌ها را جور دیگر ببینیم.

شوخی‌های زیر نمونه‌های خوبی هستند برای آشنا شدن با مفهوم تفکر جانبی؛ و اساساً نظام فکری ادوارد دوبونو — مبدع مفهوم تفکر جانبی — به گونه‌ای است که به شوخی اهمیت ویژه‌ای می‌دهد: «شوخی مستلزم گریز از یک الگو به الگویی دیگر است. در شوخی، نوعی بازی با الفاظ وجود دارد، به نحوی که مثلاً معنای دو پهلویی از یک واژه به کار برده می‌شود و در چنین حالتی، دریافت معنای دقیق کلمات نیازمند رفتن از الگوهای متعارف و متداول به الگوهای بدیع و متفاوت است».

این تغییر الگو که در برخی شوخی‌های کلامی وجود دارد، دقیقاً همان چیزی است که ادوارد دوبونو ما را به آن دعوت می‌کند:

نمونه اول:

— شما از چه راهی پول درمی‌آورید؟

— از راه نوشتن.

— واقعاً؟ شما نویسنده‌اید؟

— نه، به پدرم نامه می‌نویسم، برایم پول بفرستند.

نمونه دوم:

مأمور بلیت وارد کوچه قطار شد. مرد جوان سراسیمه دنبال بلیتش گشت. جیب‌های جلیقه، کت، پیراهن، شلوار، داخل کیف دستی، حتی جاکفشی، همه جا را زیر و رو کرد. مأمور قطار، دلش به حال آن همه اضطراب و سراسیمگی سوخت. بلیت را که از لب‌های مرد جوان آویزان شده بود، با لبخندی بیرون کشید و دور شد. وقتی مأمور رفت، بغل‌دستی مرد جوان به او گفت: خیلی ترسیده بودی، ها! مرد جوان گفت: خب، بله؛ چون داشتم تاریخ بلیت را می‌جویدم.

نمونه سوم:

مادر بزرگ توی خانه نشسته و دارد کاموا می‌بافد. نوه خردسالش که دارد یکسره با کلاف کاموا بازی می‌کند، مزاحم اوست. پدر تصمیم می‌گیرد مشکل را حل کند: «من بچه

را می‌برم بیرون، با او بازی می‌کنم یا سرش را به چیزی گرم می‌کنم تا مادر بزرگ به کارش برسد.» اما پیشنهاد همسرش چیز دیگری است: «بهتر نیست مادر بزرگ را ببری بیرون که هم حال و هوایش عوض شود، هم با خیال راحت چند دقیقه‌ای بتواند کاموایش را بیافد؟». این نوع نگاه‌ها، محصول نگرشی مبتنی بر تفکر جانبی است.

آزمون تفکر جانبی

به سؤالات زیر توجه کنید. در طراحی این سؤالات سعی شده است، علاوه بر نگاه معمول، از زاویه متفاوت نیز به موضوعات توجه شود.

۱- جمعه از مبدأ راه افتاد. دو روز طول کشید تا به مقصد برسد. چهل و هشت ساعت در مقصد ماند و بعد تصمیم گرفت برگردد؛ اما وقتی داشت برمی‌گشت، غروب جمعه بود. چطور چنین چیزی ممکن است؟

۲- خانمی که در طبقهٔ دهم یک مجتمع مسکونی زندگی می‌کند، هر روز صبح سوار آسانسور می‌شود و می‌آید طبقهٔ زیر همکف (پارکینگ) و بعد هم سوار ماشینش می‌شود و می‌رود سر کار. بعد از ظهرها که برمی‌گردد، از پارکینگ وارد آسانسور می‌شود و اگر شخص دیگری هم با او وارد آسانسور شود، او مستقیماً به منزل مسکونی‌اش می‌رود اما اگر تنها سوار آسانسور شود، اول می‌رود طبقهٔ هشتم و بعدش دو طبقه را پیاده می‌رود بالا تا برسد به آپارتمان خودش. فکر می‌کنید چرا؟

پاسخ سؤالات بالا می‌تواند این چنین باشد: «او اسمش جمعه بود.» و «خانم، قدش کوتاه است و دستش تا کلید طبقهٔ هشتم آسانسور نمی‌رسد.» و همچنین، یا پاسخ‌های درست دیگری که به ذهن شما رسیده است.

شیوهٔ کار دوبونو این است که مسائل بسیار ساده‌ای طرح می‌کند و از مخاطبش می‌خواهد به راه حل این مسئله‌ها فکر کند. آن وقت، خودش وارد صحنه می‌شود و ضمن همراهی با مخاطبش در طول مسیر حل مسئله، پایه‌های فکری مخاطبش را نقد می‌کند. او در لابه‌لای حرف‌هایش نکات کاربردی و بسیار مهمی را دربارهٔ مهارت تفکر به مخاطب آموزش می‌دهد. خلاقیت، گریختن و پرهیز از موانعی است که ذهن را شکل داده است و آدمی را به

روش‌هایی عادت داده است. در مانع شکنی فرد به شکستن این موانع ترغیب می‌شود تا به نظرات و مفاهیم نو دست یابد و بصیرت‌های تازه‌ای را حاصل کند. برای شکستن ذهنیت‌های پیشین و ورود به عرصه‌های نوین تکنیک‌های چندی ابداع شده است که متداول‌ترین آنها «تفکر جانبی» است. (خلاقیت و نوآوری، آقایی فیشانی)

در ادامه، نمونه‌ای با استفاده از شگرد تفکر جانبی برای «فعالیت نگارشی شماره دو» آمده است :

کتاب خوب، دوست خوب

کتاب‌ها کلاً چیزهای با ارزشی هستند! همه می‌دانند که بهترین دوست هر کس کتاب است. من کسی را می‌شناسم که سال‌هاست با کتاب رابطه‌ای دوستانه دارد. کتاب‌ها تنها دوستان یا بهتر بگویم تنها اعضای خانواده‌اش به حساب می‌آیند و او زندگی‌اش را با آنها سپری می‌کند و قدر کتاب‌ها را خوب!! می‌داند.

او کارگر یک کتابفروشی در مرکز شهر است. خانواده و جایی برای خوابیدن ندارد. شب‌ها در انبار کتابفروشی می‌خوابد. زیرا اندازش زیلوی نازکی است که نمی‌تواند او را از سرمای کف زیرزمین محافظت کند. او کتاب‌ها را بسیار دوست دارد! مخصوصاً آنهایی را که مجموعه‌ای هستند و جلد نرم چرمی دارند، او آنها را کنار هم می‌چیند، درست مثل یک تخت چرمی گرم، و به راحتی روی این تخت دست ساز، استراحت می‌کند و خواب‌های خوش می‌بیند.

یک شب که خیلی سردش شده بود، از قفسه کتاب‌های برگشتی یک کتاب قدیمی بیرون آورد و با ترس و لرز آن را در شومینه انداخت برای چند دقیقه شعله‌های آتش بالا گرفت و او احساس گرما کرد.

کتاب‌ها برای او، دوستان مهربانی هستند. بعضی از شب‌ها که از شدت گرسنگی بی‌خواب می‌شود از قفسه کتاب‌های دستور آشپزی کتابی را برمی‌دارد و با دیدن تصاویر براق غذاهای رنگارنگ احساس سیری می‌کند.

گاهی که شب‌های دراز زمستان در زیرزمین تنگ و نمور کتاب فروشی احساس خستگی و دل‌تنگی می‌کند، سراغ تنها سرگرمی‌اش می‌رود. او هر شب دستمزدی را که پس‌انداز کرده می‌شمارد و دوباره آن را پنهان می‌کند. او بین صفحات قطور یک کتاب حفره‌ای را درست کرده و پول‌هایش را در آن می‌گذارد و آن را در بالاترین طبقه پشت کتاب‌های دیگر پنهان می‌کند. یکی از بهترین دوستان او کتاب‌بلندی است که شکاف شکسته پنجره را پر می‌کند و محافظ خوبی برای جلوگیری از سوز و سرماست. بله! کتاب خوب، دوست خوبی است؛ مخصوصاً اگر جلد چرمی و تصاویر براق داشته باشد و اگر کتاب‌ها چندجلدی و مجموعه باشند که دیگر حرف ندارند... (سجودی)

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

<p>۱- حکایت‌نگاری</p> <p>۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه</p>

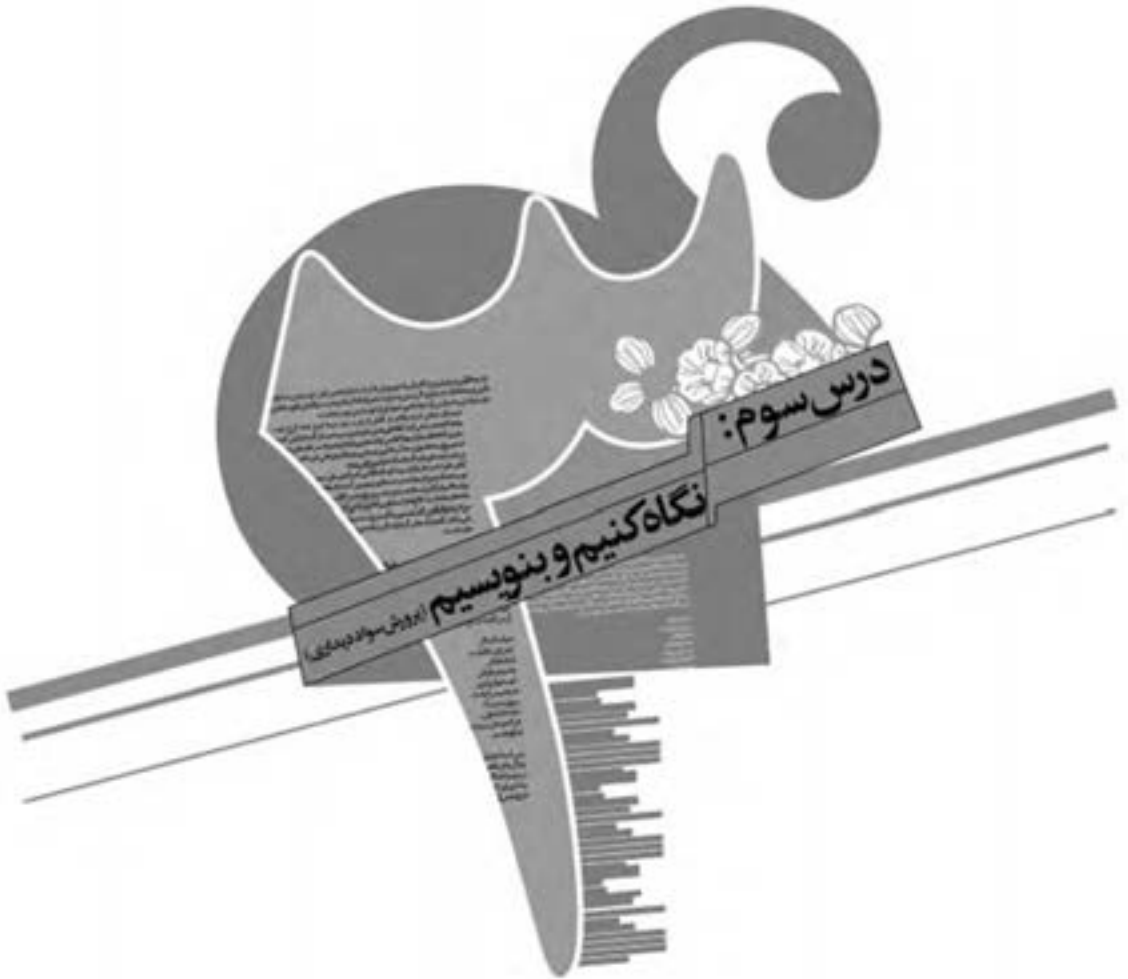
حکایت‌نگاری: هدف از این سؤال، تقویت توانایی گسترش حکایات به زبان ساده امروزی است. به عنوان نمونه حکایت مورد نظر در درس را می‌توان به صورت زیر گسترش داد.

◀ مردکی را چشم درد خاست. پیش بیطار (دام پزشک) رفت که دوا کن؛ بیطار از آنچه در چشم ستوران می‌کرد، در دیده او کشید و کور شد. حکومت (شکایت) به داور

بردند. گفت: بر او هیچ تاوان نیست؛ اگر این خر نبود، پیش بیطار نرفتی.
در شکرستان مرد نادانی بود که کارهایش را از سر بی فکری انجام می داد و همیشه
برای خودش و دیگران در دسر درست می کرد. یک روز در اثر بی توجهی دچار چشم
درد شد. او به جای اینکه پیش پزشک برود، پیش دام پزشک رفت. دام پزشک از
خدا بی خبر همان دارویی را که در چشم حیوانات می ریخت، در چشم او ریخت.
مرد بیچاره کور شد. پیش قاضی رفت و شکایت کرد. قاضی کمی فکر کرد و گفت:
دام پزشک مقصر نیست. اگر این مرد خر نبود، پیش دام پزشک نمی رفت.
بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته هاست که
در این جلسه به شکل فردی انجام می شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

- ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می گیرد.
- الف) ساختار:** ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می شود:
- معیارهای ارزیابی:**
- رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
 - پاکیزه نویسی و روان خوانی
 - نداشتن لغزش های املائی یا گفتاری
- ب) محتوا:** بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می شود.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و
مفهوم متن ... توجه می شود.

«ای کاش عظمت در نگاه تو باشد»

~

بدان چه می نگری!»

اهداف درس

- آشنایی با سواد دیداری به عنوان قدم نخست در خوب نوشتن
- تقویت و ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعه آفرینش و زیبایی‌های آن
- تقویت توجه به ویژگی‌های ظاهری موضوع مورد مشاهده
- تقویت توانایی بهره‌گیری از قدرت تخیل از راه دقت در جریان در جزئیات و خوب دیدن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس سوم به مشاهده دقیق پدیده‌ها و دقت در نگرستن به جزئیات همراه با تفکر و نقش و تأثیر آن در پرورش ذهن و زبان اشاره می‌کند. دو چشم، جویباران درون ریزند و سراجۀ ذهن را مایه‌ور و سیراب می‌سازند.

بخشی از درس به این نکته می‌پردازد که خوب دیدن تنها با چشم سر اتفاق نمی‌افتد و گاهی لازم است نویسنده، چشم سر را ببندد و چشم ذهنش را باز کند. منظور از چشم ذهن چیست؟

چشم ذهن نوعی توجه است که به ما اجازه می‌دهد تا امور جاری در درون ذهن خود را ببینیم؛ کمکمان می‌کند تا بی‌آنکه در جریان‌های ذهنمان غرق شویم، از وجود آنها آگاه شویم و در نهایت ما را از گرداب‌های عاطفی عبور می‌دهد. چشم ذهن ما را قادر می‌سازد تا هنگام تجربه عواطف آزاردهنده، روی آن اسم بگذاریم و آنها را رام کنیم.

می‌توان چشم ذهن را به عدسی خاصی تشبیه کرد که به ما امکان می‌دهد درون ذهنمان را به شکلی شفاف تر ببینیم. این عدسی چیزی است که هر کدام از ما می‌تواند آن را به دست آورد و با در اختیار داشتن آن در اعماق دریای ذهن خود غوطه‌ور شود و زندگی جاری درون خود را کندوکاو کند. این توانایی به ما امکان می‌دهد تا فرایندهایی را که از طریق آنها فکر، احساس و رفتار می‌کنیم، از نزدیک و به طور عمیق و با جزئیات کامل ببینیم. تجربه‌های درونی خود را دوباره شکل دهیم و آنها را به مسیر متفاوتی هدایت کنیم. (چشم ذهن، دانیل جی سیگل)

از آنجا که گشت و گذار در طبیعت و نگاه کردن به زیبایی‌ها و مطالعه آفرینش به عنوان اولین گام آشنایی با پدیده‌ها ذکر شده است، یکی از روش‌های مناسب برای تدریس محتوای درس «نگاه کنیم و بنویسیم» روش مشاهده و گردش علمی است. برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

- روش مشاهده و گردش علمی
- الگوی بارش مغزی
- پرسش و پاسخ
- بدیعه پردازی

مراحل روش مشاهده و گردش علمی

۱- ابتدا معلم موضوع و هدف از گردش علمی را با طرح سؤال «چرا به این گردش علمی می‌رویم؟» آغاز می‌کند.

پاسخ این سؤال هدف‌ها و انتظارات را مشخص می‌کند. هدف اصلی از این گردش علمی تمرین خوب دیدن برای خوب نوشتن است.

۲- تعیین محل گردش علمی با طرح این سؤال که «برای دستیابی به اهداف مورد نظر باید به کجا برویم؟»

۳- تهیه امکانات با طرح این سؤال که «برای رسیدن به اهداف مورد نظر به چه وسایل و امکاناتی نیاز داریم؟»

۴- سازماندهی مسئولیت‌ها بر اساس توانایی‌ها، علایق و وظایف دانش‌آموزان انجام می‌شود.

۵- انجام هماهنگی‌های لازم.

۶- تدوین برگه‌های ثبت مشاهدات: همه دانش‌آموزان از قبل باید با اصول «مشاهده دقیق» آشنا شوند.

۷- ارائه گزارش: هر یک از دانش‌آموزان در جریان این گردش علمی موضوعی را به دلخواه انتخاب می‌کنند و با نگاهی عمیق و دقیق به کلیت و همچنین جزئیات آن اقدام به توصیف آن می‌کنند.

توجه: مکان گردش علمی معمولاً در کلاس و با مشورت دانش‌آموزان تعیین می‌شود.

- معلم هدف از گردش علمی را در کلاس به طور کامل شرح می‌دهد.
- معلم حین بازدید نیز به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان پاسخ می‌دهد.
- نقش اصلی معلم در این روش برنامه‌ریزی است.

در بخش‌هایی از فعالیت‌های نگارشی از دانش‌آموزان خواسته شده تصاویر را توصیف کنند. برای توصیف هر یک از این تصاویر دانش‌آموزان می‌توانند از روش بدیعه پردازی به صورت زیر بهره‌گیرند.

شرح بدیعه پردازی

توصیف رودخانه با استفاده از روش بدیعه پردازی :

ویلیام جی. گوردون ابداع کننده روش بدیعه پردازی، تفکر استعاری یا سینکیتیکیس است. عنصر اصلی این روش استفاده از قیاس است. بدیعه پردازی یعنی ساختار شکنی و نوپردازی. داشتن چنین صفتی یعنی از پوست خود خارج شدن. در واقع بدیعه پردازی، قدم اول خلاقیت و نوآوری است و این الگو برای رشد خلاقیت تدوین یافته است. بدیعه پردازی یعنی کشاندن انسان به دنیایی منطقی و ایجاد کردن فرصت ابتکار برای دانش آموزان.

یکی از مشکلات دانش آموزان در نوشتن انشا، ترس از کاغذ و قلم و ترس از اشتباه است. الگوی بدیعه پردازی این ترس را برطرف می کند با این روش می توان با دادن تمرین های گروهی و انفرادی به دانش آموزان، خلاقیت آنان را افزایش داد و آنها را به تفکر استعاری رساند.

برای نوشتن انشایی با موضوع «توصیف رودخانه» می توانیم از این الگو به شرح زیر

بهره ببریم.

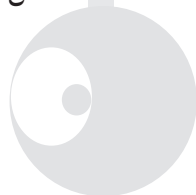
مراحل اجرای الگوی بدیعه پردازی :

گام اول — توصیف اولیه : در این مرحله، موضوع مورد نظر، از سوی دانش آموزان و معلم، تشریح و توصیف می شود. به جهت اطمینان از اینکه دانش آموزان موضوع انشا را به خوبی درک کرده اند. توصیف اولیه بسیار ساده و معمولی است؛ اما گام بسیار مهمی برای مراحل بعد است.

بنابراین دانش آموزان جمله هایی را که نشان دهنده برداشت خود از رودخانه است، بیان می کنند.

گام دوم — قیاس مستقیم : در این مرحله دانش آموزان مفهوم مورد نظر را به مفاهیم دیگر مانند می کنند.

این نوع قیاس ممکن است به صورت همانند سازی با یک شخص، گیاه، حیوان یا موجود بی جان صورت گیرد. این مقایسه شروع خوبی برای بروز خلاقیت های ذهنی دانش آموزان است و می توان از این مقایسه به افکار جدیدی دست یافت. معلم قیاس ها را به

ترتیب روی تابلو می‌نویسد.

- رودخانه مانند ماری خشمگین است.
- رودخانه مثل مادری مهربان ماهی‌ها را به دریا می‌برد.
- رودخانه مانند یک رشته کاموای بلند است.
- رودخانه همانند یک دسته موی پریشان است.
- و ...

در این مرحله معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد بهترین، مهیج‌ترین و عجیب‌ترین قیاس را انتخاب کنند.

گام سوم - قیاس شخصی: معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد خود را داخل مفهوم

- مورد نظر قرار دهند و احساس خود را بیان کنند و پاسخ‌ها روی تابلو ثبت می‌شود.
- گاهی از اینکه به سنگ‌های تیز و محکم برخورد می‌کنم، سرم گیج می‌رود.
 - همسایگانم که درختان سفید پوش‌اند، گاهی برایم دست تکان می‌دهند.
 - قوی سفید زیبایی را در پناه خود گرفته‌ام.
 - به آرامی حرکت را آغاز می‌کنم، ولی برای اینکه زودتر به مقصد برسم، کم‌کم به سرعتم اضافه می‌شود.

- ماهیان رنگارنگ را در آغوش می‌گیرم و به خانهٔ اصلیشان دریا می‌برم.
- سنگ‌های بزرگ را که مانع عبورم هستند، با خشونت پشت سر می‌گذارم.
- رودهای کوچک که خواهران من‌اند، دستانشان را به دست من می‌رسانند و ما، بزرگ و بزرگ‌تر می‌شویم.

گام چهارم - تعارض فشرده (تضاد): در این مرحله معلم به کمک دانش‌آموزان

قیاس‌های مستقیم و شخصی را بررسی می‌کند و سپس قیاس‌هایی که بیشترین تضاد را با هم دارند، انتخاب می‌کنند.

- مهربان و خشن
- سادهٔ پر پیچ و خم
- آرام پرهیاهو

در نهایت بهترین قیاس توسط دانش‌آموزان انتخاب می‌شود.
گام پنجم — توصیف خلاق: در این مرحله دانش‌آموزان به موضوع اصلی درس برمی‌گردند و از قیاس‌های برگزیده و تجربه‌های به دست آمده خود و دوستانشان استفاده و موضوع را دوباره توصیف می‌کنند.
در این مرحله دانش‌آموز می‌تواند موضوع انشا را به صورت خلاق (داستان، تصویر و...) بیان کند.

هدف از اجرای الگوی بدیعه‌پردازی

هدف اساسی، نوآفرینی و شکستن قواعد مرسوم و ایجاد راه‌های جدید برای حل مسائل است. این روش به منظور کمک به دانش‌آموزان برای شکستن زمینه‌های ذهنی قبلی و پیدا کردن راهی مناسب برای اندیشیدن به طرز جدید به موضوع است. با این روش می‌توان تفکر جدید را جانشین نظرات قبلی کرد.

نکات مهم درباره اجرای الگوی بدیعه‌پردازی

کلاس بدیعه‌پردازی: این الگو را می‌توان در هر کلاسی با هر نوع چینی اجرا کرد. کلاس در هر مکانی می‌تواند تشکیل شود، اما چون هدف اصلی پرورش تفکر خلاق است، فضاهای باز و محیط‌های آرام، مناسب‌تر است (حیاط مدرسه و...).

دانش‌آموزان و بدیعه‌پردازی: این الگو برای دانش‌آموزانی که نمی‌خواهند پاسخ‌هایی را که مطمئن نیستند صحیح است، ارائه دهند و همچنین برای دانش‌آموزانی که تمایلی برای شرکت در فعالیت‌های یادگیری ندارند، بسیار مفید است. در این الگو هیچ پاسخی اشتباه نیست. برعکس دانش‌آموزانی که صرفاً به دنبال کسب نمره و رتبه برتر در کلاس‌اند ممکن است تمایلی برای شرکت در این الگو نداشته باشند.

مراقب باشیم؛ ترتیب و توالی، در انجام قیاس‌ها رعایت شود. مراقب هدف اصلی که خلاقیت یا شکستن سد قواعد مرسوم و خلق باورها و افکار نو و تازه است، باشیم و مراقب گزینش بهترین مقایسه‌ها باشیم؛ زیرا در مرحله آخر قرار است از این قیاس‌ها برای توصیف نهایی موضوع استفاده شود. (راهنمای نوین تدریس، آقازاده)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بخش‌هایی از نوشته است که به صورت عینی توصیف شده است. بند دوم و سوم به گونه‌ای توصیف شده است که هر خواننده‌ای می‌تواند با بستن چشمان خود تصویر آن را در ذهن، بازسازی کند.

«... صندوقچه به شکل مستطیل و چوبی بود و روکشی پر نقش و نگار از جنس فلز داشت که بر روی چارپایهٔ چوبی خود در کنج اتاق مادر بزرگ، جاخوش کرده بود. درش به سمت بالا باز می‌شد و دوباره به طرف پایین می‌آمد و روی آن را می‌پوشاند. بر دیوارهٔ جلویی آن سه ردیف حلقه بر بدنهٔ صندوق قرار داشت که میله‌ای فلزی از میان آنها عبور می‌کرد و قفلی به شکل نیم دایره در آن حلقه‌ها جای می‌گرفت و مادر بزرگ چند بار کلید را در آن می‌چرخاند تا قفل شود؛ کلید به رنگ قهوه‌ای سوخته بود و شبیه پیچ، خطوط دایره‌ای به دور آن چرخیده بود.»

دنبالهٔ این کلید، نخ‌کلفت و خاکی رنگ، به طول بیست سی سانت داشت که به روسری گُلدار و بلند مادر بزرگ گره خورده بود و بلافاصله بعد از قفل کردن در جیب داخلی سمت چپ جلیقهٔ مادر بزرگ جا می‌گرفت. گاهی هم برای اطمینان بیشتر آن را از سوراخ جا دکمه‌ای جلیقه رد می‌کرد و بعد در جیبش جا می‌داد تا دیگر دست هیچ سارق‌ی به آن نرسد. اصلاً کسی جرئت نمی‌کرد به آن، چپ نگاه کند...» (اکبری شلدره)

■ جلسهٔ دوم

۱- درست‌نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست نویسی

نشانهٔ مفعول (را) باید بلافاصله پس از مفعول بیاید. آوردن آن دنبال فعل، متمم و یا هر دو جز نادرست است. نمونه :

- خانه‌ای که اکنون در آن ساکن هستم را پس از مدتی خریدم.
- خانه‌ای را که اکنون در آن ساکن هستم، پس از مدتی خریدم.
- کتابی که به دوستم داده بودم را از او پس گرفتم.
- کتابی را که به دوستم داده بودم، از او پس گرفتم.
- جمله‌های زیر را ویرایش کنید :
- مردمی با مشت‌های گره کرده که پیش می‌رفتند را دیدم.
- مردمی را که با مشت‌های گره کرده پیش می‌رفتند، دیدم.
- گلی که بوی خوشی داشت را بوییدم.
- گلی را که بوی خوشی داشت، بوییدم.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از تصاویر را انتخاب می‌کنند و با مشاهدهٔ دقیق و توجه به عناصر اصلی و جزئیات تصویر به توصیف دیده‌ها می‌پردازند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

جلسهٔ سوم
۱- مثل نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

مثل نویسی: هدف از این سؤال تقویت توانایی گسترش متن از طریق باز آفرینی مثل است. در این بخش نمونه گسترش یافته مثل «کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد» را می بینیم.

کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد

در باغی سرسبز کلاغکی با مادرش زندگی می کرد. جوجه کلاغ کوچک چند روزی بود که سر از تخم بیرون آورده بود و بسیار کنجکاو و بازیگوش بود. در نزدیکی لانه کلاغ کبکی زندگی می کرد. کبک هر روز از لانه بیرون می رفت و باوقار و زیبایی خاصی روی چمنزار، حرکت می کرد و به دنبال دانه می گشت. کلاغ مادر هر روز به کلاغک آموزش پرواز می داد، ولی او بازیگوش بود و نمی توانست پرواز کند. کلاغک فقط می توانست از درخت کاج که لانه شان روی آن بود، پایین برود و روی چمن های زیر درخت بپرد.

جوجه کلاغ از حرکات زیبای کبک خوشش می آمد و سعی می کرد حرکات او را تقلید کند.

روزی صاحب باغ چند سگ جدید برای نگهداری از باغ آورد. سگ ها بزرگ و ترسناک بودند. صدای آنان همه پرندگان را ترسانده بود. پرندگان با سرعت به لانه هایشان رفتند. جوجه کلاغ با پاهای دراز و لاغرش سعی می کرد مثل کبک بدود، ولی نمی توانست. پس از چند دقیقه باغ از پرندگان خالی شد و فقط جوجه کلاغ حیرت زده و ترسان روی چمن ها عقب و جلو می رفت. مادر کلاغک برای پیدا کردن غذا رفته بود. کلاغک از ترس روی زمین افتاده بود و چشم هایش را بسته بود.

در همین لحظه پرستوی مهربان از روی شاخه ای پرید، کلاغک را از جا بلند کرد و او را در لانه اش گذاشت و به آرامی در گوش او گفت: «کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد.»

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.
الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

- انتخاب موضوع مناسب (موضوع نباید خیلی کلی باشد)
- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- دقت و توجه به جزئیات
- توصیف دقیق دیده‌ها
- پاکیزه‌نویسی
- رعایت علائم نگارشی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌گردد.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

